

**ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI İNANÇ
ÖNDERLERİ KONGRESİ
BİLDİRİLERİ**

**23-28 EKİM 2001
ANKARA**

ANKARA - 2001

Yayımlanan Bildirilerin dil, imla ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Bildirilerdeki görüşler TÜKSEV Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı'nın görüşü anlamında yorumlanamaz.

BASKI :

EKİP GRAFİK

Matbaa Reklam Hizmetleri Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
İstanbul Yolu 13. Km. Gersan Sanayi Sitesi 655. Sokak
No: 54 Ergazi / ANKARA
Tel / Fax : (0.312) 256 92 00 (4 Hat)

ISBN : 975 - 6573 - 01 - 5

Bu kitap; Kültür Bakanlığı ile Türkiye Sanat ve Eğitim Vakfı işbirliğinde TİKA'nın katkılarıyla gerçekleştirilen “*Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*” bildirilerinden hazırlanmıştır.

NUSAYBİNLİ BÜYÜK ŞAİR SÜRYANİ AZİZ EFREM

Samuel AKDEMİR

Sayın Bakan, sayın katılımcılar, sayın basın mensupları yurtdışından ve içinden gelen sayın davetliler!

Sizleri İstanbul ve Ankara Süryani Kadim Ruhani Reisi Metropol Yusuf Çetin ve kendi adıma saygı ve sevgiyle selamlıyor, sizlere iyi günler ve mutluluklar diliyorum.

Sayın katılımcılar! Çağımızda hızla küreselleşen dünyada farklı inanç ve kültürler arasında karşılıklı fikir alışverişinde bulunulmakta, özellikle Türkiye’imizde dini inançlarla ilgili bilgiler tartışılmakta, dolayısıyla yeni bilgiler edinmek gayretine girilmiş bulunmaktadır. Bu girişim, aynı zamanda bireylerin de birbirlerini daha yakından tanıma fırsatını sağlamaktadır.

Bilindiği gibi, ülkemiz birçok uygarlığın beşiği olmuş derin bir tarihe ve geniş bir kültüre sahiptir. Bu kutsal topraklarda iyi yetişmiş birçok değerli insan, değişik inanç ve görüşlerine rağmen birbirleriyle hoşgörü ve anlayış çerçevesinde bir arada yaşamayı olmazsa olmaz bir kural olarak kabullenmişlerdir.

Bir arada yaşayan insanlar, birbirlerini önyargısız olarak dinleyip anladıkları takdirde, inançları ne olursa olsun, birbirlerine güvenen, birbirlerine yardım eden ve ülkenin kalkınması için ortaklaşa çalışan güçlü bir toplum olarak kendilerini dünyaya kanıtlamış olurlar. Nitekim, son zamanlarda ülkemizde dinler arasında gelişen hoşgörü ve dayanışma da bunun önemli bir göstergesidir.

Ortadoğu ve Mezopotamya’nın birçok yöresinde, Hristiyanlıktan önce kültürel buluşlarıyla dünya uygarlığına ışık tutan Kenanlı ve Finikeli Arami Süryaniler, yazı harflerini icat etmekle insanlığa en büyük hizmeti vermişlerdir.¹ Bunun yanında, Hristiyanlığı benimseyen Süryaniler, atalarının insani hizmetlerini pekiştirerek daha yararlı hizmetler vermeye büyük gayret göstermişlerdir. Yunan felsefesini İslam dünyasına aktaran ve Müslüman çocukla-

1 Süryani Edebiyatı, Gabriel Savme 1956 Arjantin

ra kendi okullarında okuma yazma öğreten Nusaybinli büyük Şair Aziz Afram, Süriçli Edebiyatçı Prof. Dr. Yakup Urfalı ilim adamı Aziz Yakup (708), Harranlı Helan oğlu Yuhanna (920),² Malatyalı yazar Büyük Mikayel (1199), Malatyalı Bilge Abulfarac (1286), Efesli yazar Yuhanna, Diyarbakırlı Yakup Barsalibi (1171)³, bu değerli kişilere gösterebilecek değerli örneklerdir.

Yediyüzlü yıllarda, İslam orduları İran ve Suriye'yi fethedince, Halifeler burada yaşayan Süryanilerin ilim ve kültüründen yararlanmak istemişlerdir. Bunun için, Aristo (İ.Ö. 384-322), Öklid (İ.Ö. 300), Arşimet (287-212), Hipokrates (İ.Ö. 460-377) gibi Yunanlı eski bilgin ve düşünürlerin felsefelerini içeren eserleri Süryani bilgin ve mütercimler aracılığıyla önce Süryanice'ye sonra da Arapça'ya çevirttirerek İslam dünyasına kazandırmışlardır. İslam bilginleri de, bu çeviriler üzerine bilimsel çalışmalar yaparak uygarlığı İslamiyet'e aktarmışlardır.

Burada yeri gelmişken, önemli bir noktaya temas etmek gerek; Bu, önemli bir tercüme merkezi olan Bağdat'ta Halife El-Me'mun tarafından kurulan ve İslam bilim ve düşünce tarihinde önemli bir işlevi olan, ayrıca resmi tercüme merkezi kabul edilen BEYTÜL-HİKME'dir. Süryanice'den Arapça'ya ilk önemli tercümeler burada yapılmıştır. Buradaki önemli ve ünlü tercümanlardan biri de Süryani Nesturi Fizikçi Huneyn İbn İshak'tır. (809-873) Kendisi hem Grekçe'yi hem de Süryanice'yi çok iyi bilmekteydi. Huneyn, bu merkezde yaptığı çevirileri Halife El-Me'mun'e takdim eder, Halife de onun takdim ettiği her çeviri karşılığında kendisine altın verirdi.

Yediyüzlü yıllarda, İskenderiye Grek felsefesi ve ilahiyatının tetkik ve tedris edildiği önemli bir merkezdi. Ancak, kesinlikle tek merkez değildi. Söz konusu felsefe ve ilahiyat merkezleri 4. yüzyıldan itibaren Suriye, Irak, Antakya, Harran, Urfa, Suriye'nin kuzeyindeki Kınnasrin, Nusaybin ve Rasulayn'da da (Ceylan pınar) mevcuttu. Buralarda da yüksek ilahiyat ve felsefe tedrisatı yapılyordu. Hristiyanlar, özellikle de Süryaniler tarafından yönetilen bu öğretim merkezleri, Müslümanların eline geçtikten sonra da hiçbir müdahalede bulunulmadan akademik faaliyetlerine devam edebildiler. Bunun en önemli göstergesi, Urfa okulunun 7. yüzyılın sonlarına kadar işlevi sürdürmüş olmasıdır. Bu okulun önde gelen görevli bilginlerinden biri de Felsefe ve ilahiyatla ilgili birçok değerli eseri bulunan Urfalı Süryani Prof.

2 Düşünce Tarihinde Urfa ve Harran. Yrd. Doç. Dr. Kazım Sarıkavak

3 Kilise Tarihi Cilt 1. Patrik III. Yakup

Yakup'tur (708). Örneğin, Kutsal Kitap'ın Yaratılış kısmında geçen Tanrı'nın dünyayı ve insanı altı günde nasıl yarattığını konu alan bölümlerine ilişkin yapmış olduğu ünlü bir tefsiri vardır. Bu eseri günümüzde hala elimizde mevcuttur.

Buna benzer nice ilim ve din bilim adamının adına ve etkinliklerine değinecek olsam, sanırım bana tanınan süre yetmezdi. İzin verirseniz, bu değerli kişilerden sadece Nusaybinli Aziz Afram'ın kimliğine ve yürüttüğü hizmetlere değinmek, onunla ilgili kısa bilgiler vermek istiyorum.

AZİZ AFRAM'IN KISA ÖZYAŞAM ÖYKÜSÜ

Aziz Afram, 285 yılında Nusaybin'de doğmuştur. İlk ve orta tahsilini Baarbaye Episkoposluk Okulunda tamamlamış, dini eğitimini de orada almıştır. 303 yılında, 18 yaşındayken putperestlerin çıkardığı bir kavga yüzünden Diyarbakır'a gelmek zorunda kalmış, burada vaftiz olup yaşamını Yüce Allah'a adanarak Ruhani hizmetine başlamıştır. 304 yılında Urfa'ya gelerek orada ünlü edebiyatçı Essünö'nün yüksek okulunda Süryani dili ve edebiyatı eğitimini tamamlamıştır. 325 yılında tekrar Nusaybin'e gelip Nusaybin Başepiskoposu Aziz Yakup ile beraber 325 yılında İznik'te toplanan Evrensel Dini Konsile katılmıştır. Oradan döndükten sonra Başepiskopos Yakup'un himayesinde Nusaybin Süryani Kolejini kurmuştur. Bu okulda tam 38 yıl okul müdürlüğü görevini yürütmüştür. 365 yılında Nusaybin İranlıların eline geçince, Aziz Afram Kolej Yönetim Kurulu ile Urfa'ya gelerek koleji orada yeniden kurmuştur. Urfa ve Harran'da 10 yıl hocalık yaptıktan sonra, 9 Haziran 373 yılında gözlerini hayata yummuştur.⁴

Bugün dahi; Harran da kalıntılarıyla ayakta duran Süryanilerin dünyadaki en eski üniversitelerinden sayılan Harran Üniversitesi, yukarıda değindiğimiz ilim ve kültürel faaliyetlerini simgelemektedir.

13 Nisan 2000 yılında gazeteciler ve yazarlar vakfı tarafından Hz. İbrahim Halil anısına düzenlenen, Diyanet İşleri ve Rum Ortodoks Patriği 1. Bartelemeos başta olmak üzere yurt dışından ve içinden gelen birçok din temsilcisinin katılımı ile gerçekleşen bu sempozyum yukarıda adı geçen Süryanilerin tarihi üniversitesinin bahçesinde olmuştur. Bu satırların yazarı Samuel Akdemirde konuşmacı olarak bu sempozyuma katılmıştır.

4 Lulul-manthur – Süryani Edebiyatı – Patrik Afram Barsavm 1. Baskı 1943 sayfa 219

AZİZ AFRAM'IN ETKİNLİKLERİ

Süryani Kilise tarihinde Aziz Afram'ın büyük bir yeri vardır. Kendisi; engin ilmiyle, kültürel etkinlikleriyle, güçlü kişiliğiyle, iffet ve kutsiyetiyle, etkili yazılarıyla Süryani toplumunu yüceltmış ve dünyaya tanıtmış, kilisenin erdemli ve büyük babalarından biridir. O, tek Tanrı inancını putperestlere karşı savunan makale ve şiirleriyle inasları Allah'ın yoluna çekebilen Allah'ın seçilmiş azizlerinden biridir. Aziz Afram, kültürel faaliyetleri yanında sosyal hizmetlere de büyük önem vermiş babacan bir şahsiyete sahipti. Bundan 275 yıl önce Vatikan'da Süryanice-Latince olarak basılan ve Aziz Afram'ın özgeçmişi, yaptığı Kutsal Kitap tefsirleri ve kendi bestelediği ilahileri kapsayan kitaba göre, Aziz Afram varlıklı kişilerden yardım toplayarak Urfa'da Meryem Ana Huzurevini kurmuş ve burada kimsesiz yaşlıların ve hastaların barınmasına olanak sağlamıştır. Kendisi bu huzurevinde kalanlara şahsen hizmet de etmiştir.

Aziz Afram bir kasidesinde şöyle der: "İlim insanın ışığıdır, bunu idrak etmeyen cansız bir bedendir." Bir başka yerde, "Cehalet leş gibi fena kokar, ama bilgi insanı yüceltir" der. Sözlerini, "Ya Rab, bilgiyi sevene ver ve güzel öğreten hocayı, Göksel Egemenliğinde yücelt" diyerek sürdürür. Bir başka yerde geçen sözleri dikkate şayandır: "Bütün dünya günah olsa, Allah'ın merhamet okyanusunda bir damla bile olamaz. Kirli bir damla, koskoca bir denizi kirletemez." Aziz Afram'ın elimizde bulunan ve günümüzde hala birçok kişinin yüreğinin derinlerine hitap eden başka sözleri de vardır. Bunlardan birkaç tane daha sizlerle paylaşmak isterim:

"Bir gün denizde yüzen balıkları izlerken, büyük balıkların küçük balıkları nasıl yuttuğunu görünce şaşırdım. Kendi kendime, 'Bu yaratıklar ne Allah'ı ne de yargı gününü bilirler. Ama dünyada öyle insanlar var ki, hem Allah'ı hem de yargı gününü bildikleri halde birbirlerini yutuyorlar.'"

"Bütün nesnelere baktım, Allah sevgisinden daha önemlisini görmedim; Salih Yusuf O'nu sevdi ve Mısır'da önemli bir mevkiye yükseldi, Peygamber Musa sevdi ve asasıyla Kızıldeniz'i yarı, Hananya'nın çocukları sevdiler ve ateş onları yakmadı. Allah sevgisi altından daha değerli, petekten daha tatlıdır. O'nu sevene ne mutlu."⁵

Aziz Afram, çevresindeki insanlar arasında hiçbir ayırım yapmadan insanlığa sosyal ve ruhsal hizmetler vermekle yetinmeyip Kutsal Kitap'ın ta-

5 Şhmo – Haftalık Dua Kitabı – sayfa 158

mamının tefsirini de yapmıştır. Onun yaptığı tefsirler ve hazırladığı eğitimle ilgili yapıtlar dünyanın sayılı dillerine tercüme edilmiş ve yine dünyanın büyük kütüphanelerinde yerini almıştır. Aziz Afram, kilisede toplu olarak gerçekleştirilen ayinlere bundan yaklaşık 1700 yıl önce müzik ve koroyu yerleştiren kişidir.

Aziz Afram'ın bu etkinliklerini takdir eden Süryani kilisesi liderlerinin yanı sıra, diğer kiliselerin liderleri de kendisini değişik unvanlarda onurlandırmaya çalışmışlardır. Bazıları ona "Süryanilerin Güneşi", bazıları "Süryanilerin Peygamberi" bazıları da "Kutsal Ruh'un kavalı" diyerek övmüşlerdir.

* * *

Saygıdeğer katılımcılar!

İnsanın değeri ne sahip olduğu mevkide, ne servetinde ne de bilgisindedir. Nice bilginler var ki, bilgileri üstüste yığılmış biriketlere benzer. Nice servet sahibi insan var ki, sahip olduklarının hiç kimseye zerre kadar yararı olmaz. Nice mevki sahibi insan var ki, sahip oldukları mevkii boş yere işgal ederler. Bundan, *kişinin değeri yaptıklarıyla ölçülür*, sonucunu çıkarabiliriz. İnsanın değeri iyi meziyetleriyle, insani hizmetleriyle ve değerli eserleriyle ölçülür. Nitekim, her toplum böylesi değerli ve yetenekli temsilcilerini gelecek kuşaklara canlı birer örnek olarak tanıtmak için kentlerin en önemli köşelerine onların büstlerini ya da heykellerini diker.

Süryaniler kültür ve bilgiye önem verdikleri ve ticari açıdan gösterdikleri başarıların yanında, sanata da önem vermişlerdir. Özellikler kuyumculuk, dokumacılık ve imar işlerinde tanınmışlardır. Mardin-Midyat yöresinde bulunan sarı taş madeninden çıkarıp işledikleri ve güzel motiflerle süsledikleri şaheser binalar, manastırlar ve camiler dillere destandır. Örneğin 1887'lerde Mardin'de inşa edilen Ulu Cami minaresinin yapıcısı Süryani Başmimar Yakup Hedaye'dir. Aynı zamanda Mardin Şehidiye Camisinin minaresini yapan da Mimarbaşı Löle'dir. (yapım yılı 1916)

Bunların dışında, Süryani ustalar tarafından iplik tülleri gibi telkariden işlenen altın ve gümüş vazolar, şekerlikler, tablolar da takdire şayandır. Ayrıca bugün Süryanilerin, Türkiye'mizde ve dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde yeni teknolojinin her dalında ve akademik çalışmalarda göze çarpan payları vardır. Örneğin; sanayi, tıp, ekonomi ve sosyal ilişkilerde dünya mozağinde yerini almış çalışkan ve aktif bir toplumdur.

Sayın dinleyenler!

Yüce Allah bu dünyayı insanlara bir cennet olarak bahşetmiştir. Bu kutsal cenneti bozmadan, kirletmeden gelecekte yaşayacak değerli evlatlarımıza, sevgili torunlarımıza tertemiz olarak bırakmaya çalışmalıyız. Bu konuda herkes kendi alanında kendisine düşen görevi yerine getirmekle yükümlüdür. İnsanlık bir bütündür ve hepimiz bu insanlık ailesinin birer evladıyız. Bunun için önyargıya kapılmadan hoşgörüyle, anlayışla ve ilahi sevgiyle birbirimizi kucaklayarak ülkemizin kalkınması ve tüm insanlığın huzuru ve mutluluğu için var gücümüzle çalışmalıyız. İsa Mesih şöyle der: “Ne mutlu barışçı olanlara, onlar Allah’ın evlatları çağırılacaklar.”⁶

Yüce Allah güzel ülkemizi ve dünyanın tüm ülkelerini felaket ve afetlerden korusun. Bütün dünyada barışı ve huzuru sağlasın. Nimet ve bereketleriyle sizleri ve tüm insanları sevindirsin. Amin!

Bu kongrenin düzenlenmesini sağlayan ve emeği geçen herkese, Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı başkanı sayın Yusuf Dağ beyefendinin şahsında çok teşekkür ederiz. Ayrıca okuduğum bu bildiriye dinlediğiniz için hepinize ayrı ayrı teşekkür eder, saygı ve sevgiler sunarım.

6 Matta Bölümü 5 Ayet 9